

САКРАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТ: ЗМІСТ І ФУНКЦІЇ

Обґрунтовано відмінність понять "сакральний" і "релігійний". Сформульовано тлумачення сакрального ландшафту як природної, природно-антропогенної, антропогенної системи, яка пов'язана з певними життєвими символами, міфами, вагомими подіями, релігійними почуттями й має надзвичайно ціннісне значення для людини або групи людей і потребує особливого вшанування й охорони. Подано просторово-ієрархічну будову сакрального ландшафту, де можна виокремити індивідуальний, локальний регіональний, національний, глобальний рівні, розроблено класифікацію його функцій, що мають середовищеформувальну роль. Охарактеризовано політичну, соціальну, економічну, екологічну функції сакрального ландшафту.

Ключові слова: сакральний, релігійний, сакральний ландшафт, просторова ієрархія сакрального ландшафту, класифікація функцій сакрального ландшафту.

Постановка проблеми дослідження. Сакральний світ людини, духовне, священне світосприйняття – це феномен сучасного розвитку суспільства, який є об'єктом дослідження науковців багатьох природничих, гуманітарних, соціальних наук. У географічній науці поняття сакрального ландшафту частково розглядалося в географії релігії, яка ставить за мету виявлення закономірностей

формування і територіальної організації релігійних систем. Згодом географію релігії почали називати, відповідно до терміна, запропонованого О. Шаблієм, сакральною географією. Терміни "сакральний" і "релігійний" у географічних наукових працях уживаються як синоніми, хоча між ними є різниця. У сучасних умовах глобалізації дослідження наукових підходів щодо змісту поняття "сакра-

льний ландшафт", визначення його структури та функцій як цілісної, стійкої системи, що забезпечує процес об'єднання нації, протистоїть руйнуванню духовних основ, надзвичайно актуальне й важливе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика досліджень сакрального ландшафту в географічній літературі представлена недостатньо. Пропонувана дослідження має міждисциплінарний характер, оскільки охоплює широке коло питань, що належать до різних наукових дисциплін: географії, соціальної теорії, культури, філософської антропології. Міждисциплінарний статус дослідження зумовлює використання широкого тематичного спектру наукових праць. У зарубіжній науці сакральний ландшафт – детально розроблена наукова категорія [21; 23]. В Україні сакральні ландшафти здебільшого вивчалися у контексті дослідження релігійних систем. Один із перших дослідників цього питання, С. Романчук [16], розглядав можливі варіанти сакралізації ландшафтів і виокремив практичні підходи до їх вивчення. Заслугує на увагу дослідження В. Воловика [2], де автор подає історію формування сакрального ландшафту, його дефініцію, а також класифікацію. Концепцію сакрального ландшафту розвивав М. Гродзинський [3], Г. Денисик [4; 5] у своїх працях розглядав зміст поняття "сакральний простір", його класифікацію й відмінність від релігійного.

Мета статті – визначення змісту поняття "сакральний ландшафт", формулювання його функцій. Для досягнення цієї мети розв'язувалися такі завдання:

- визначити зміст поняття "сакральний";
- сформулювати визначення поняття "сакральний ландшафт";
- обґрунтувати просторову ієрархію сакрального ландшафту;
- дослідити функції сакрального ландшафту.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування теоретичних основ дослідження сакрального ландшафту бачиться через визначення дефініції "сакральний". Поняття "сакральний" проходить кілька ступенів розвитку. В. Ларіонова [9] указує, що спочатку зміст цього поняття тлумачився як усе, що не вкладається у звичайний хід речей і може мати для людини як позитивне, так і негативне значення. У контексті цього дослідження доцільним є посилення на етимологію. П. Труссон [20] виводить слово "сакральний" від індоєвропейського кореня "sak", що означає відповідність до космосу, фундаментальну структуру речей, існуючу реальність. У латинській мові поняття "sacrum" походить від слова "sacer", що трактується як "присвячене богам", "священне".

Філософська енциклопедія визначає сакральне як "світоглядну категорію, що означає властивість, володіння якою ставить об'єкт у стан виняткової значущості, нескороминущої цінності й на цій підставі вимагає благоговійного до нього ставлення" [17].

Відповідно до словника української мови поняття "сакральний" має такі змістові наповнення:

- який стосується релігійного культу; обрядовий, ритуальний, священний, або якого дуже цінують, оберігають; священний, заповітний;
- який став звичним, узвичаєним; традиційний;
- який має сумнівну або погану славу; горезвісний [18].

Отже, поняття "сакральний" надає людині, території, дії, предмету надзвичайно ціннісного гіперболізованого значення. Це те, що вимагає особливого вшанування й охорони.

Аналіз наукових джерел філософії, соціології, а також географії засвідчує, що сакральне найбільш утілене в релігії. Релігійна концепція ґрунтується на зіставленні протилежностей – з одного боку, сакрально-

го, що виражає абсолютну цінність, святість, структурованість, з іншого – профанного, тобто мирського, буденного, несистемного. Класики релігієзнавства М. Еліаде, Н. Зедерблом, Й. Вах характеризують людину як Homo Religiosus, що завжди, свідомо чи ні, прагне релігійного досвіду [19].

Ф. Хайлер, І. Вах, Г. Меншинг, О. Шубаро вживають сакральне як синонім релігійного. Однак зміст сакрального на сучасному етапі розвитку соціуму набагато ширший, оскільки, крім релігійного феномену, включає й міфологічний, а також соціальний.

Поняття сакральності досліджував французький науковець М. Мосс, який один із перших відокремив сакральне від релігієзнавчого контексту. На його думку, "сакральні дії – це не релігійні дії. Це просто особливі дії, яким ми приписуємо властивість "незвичайності" " [11]. Учений стверджував, що священними є тими соціальними феноменами, які внаслідок їхньої важливості визнаються колективною свідомістю недоторканими.

Отже, поняття "сакральний" є світоглядною категорією, що надає людям, діям, території та іншим об'єктам такої властивості, яка відокремлює їх від профанного та ставить у положення виняткової цінності, значущості й на цій підставі потребує виняткового ставлення.

Сакралізації можуть піддаватися різні сфери суспільного життя: соціальна, політична, духовна. В останні десятиліття в географічній літературі серед об'єктів наукового пошуку розглядається і сакральний ландшафт.

Якщо розглядати історичний зріз розвитку сучасного ландшафтознавства, то можна помітити суттєві віхи його змістового наповнення і зміни в базових концепціях, на основі яких формувалось поняття "сакральний ландшафт".

Трактування сакрального ландшафту поділяють на дослідницькі аспекти: а) матеріальний, де основою є ландшафт, який може мати або виконувати сакральні функції; б) духовний, де сакральні функції розглядаються як надбудова над ландшафтом або як його функція [2; 5].

Будь-яка сакралізація пов'язана з пошуком центру (ядра). На нашу думку, при визначенні змісту поняття цього терміна важливо визначити природу сакрального, тобто те, що освячується людиною або групою людей і відіграє функцію ядра сакрального ландшафту. Відповідно всю низку трактувань дефініції "сакральний ландшафт" загалом можна поділити на такі підходи: релігійний, подієвий, соціокультурний.

Релігійний підхід передбачає поклоніння Богу (Творцю) або кільком богам. Такий підхід використовував М. Гродзинський [3], який трактує сакральний ландшафт як образ священного простору, значення місць і конфігурації якого сприймаються й уособлюються певними групами людей як вияви Вищої Сили (зокрема Бога або богів). С. Романчук [17] наводить таке означення сакрального ландшафту: природні або природно-антропологічні геосистеми, що виконують духовну функцію, пов'язану, у першу чергу, з релігійними запитами людства, які є об'єктами паломництва, тобто викликають прагнення до спілкування з ними в певній категорії населення. При цьому автор вносить суттєве доповнення: важливою ознакою сакральних ландшафтів є збереження духовної функції території протягом значного часу, навіть при зміні релігійної й етнічної приналежності. В. Воловик [2] розглядає сакральний ландшафт як складник етнокультурного, пов'язаного з духовною діяльністю етносу, і культурної спадщини та пропонує таке його тлумачення: сакральний ландшафт є ієротопією священних місць етнокультурного регіону, сформованих у процесі ієрофанії. Поняття ієротопії, запропоноване О. Лідовим [10], означає створення сак-

ральних просторів; поняття ієрофанії, яке ввів М. Еліаде [6], тлумачиться як вияв священного.

Безперечно, велика частка сакрального простору належить релігійним об'єктам. Однак серед інструментів сакралізації можна виокремити ще символізацію та міф, які надають ландшафту надзвичайно ціннісного (святого) значення. Крім того, будь-який ландшафт на певному етапі може стати сакральним через подію, що відбулася в його межах.

З позицій подієвого підходу суть терміна "сакральний ландшафт" розглядає Г. Денисик [4], який указує, що сакральний ландшафт – це сукупність сакральних місць чи просторів на певній території, яка пов'язується з дуже істотними подіями або має унікальні географічні характеристики.

М. Кулешова [8] пропонує більш узагальнене трактування сакрального ландшафту й розглядає його як частину культурного ландшафту, великого соціокультурного утворення, життєвого середовища достатньо значної (самозберігаючої) групи людей.

Отже, для того, щоб визначити суть поняття "сакральний ландшафт", необхідно знати його генезис, тобто історію формування священного місця і простору. Проте на практиці той самий сакральний ландшафт одночасно може мати релігійне, подієве, символічне, а також міфологічне походження, тому при трактуванні цього терміна доцільно використовувати інтегрований підхід, де *сакральний ландшафт розглядається як природна, природно-антропогенна, антропогенна система, пов'язана з певними життєвими символами, міфами, вагомими подіями, релігійними почуттями, має надзвичайно ціннісне значення для людини або групи людей і потребує особливого вшанування й охорони.* Таке означення дає можливість обґрунтувати просторові зрізи (рівні) і функції сакрального ландшафту.

Сакральний ландшафт як історично сформована сукупність взаємопов'язаних природних, природно-антропогенних і антропогенних складових характеризується просторовою та часовою організованістю, відносною стійкістю, здатністю функціонувати як єдине ціле.

Досліджуючи сакральний ландшафт у теоретичних і практичних аспектах, можна зробити висновок, що він бачиться як система, що має просторово-ієрархічну будову, де можна виокремити індивідуальний, локальний, регіональний, національний, глобальний рівні (рис. 1). Варто зазначити, що одна людина може вважати для себе сакральними ландшафти кількох або всіх рівнів.

Індивідуальний сакральний ландшафт формується на першому ієрархічному рівні. Майже кожна людина має свій сакральний ландшафт, який у її житті відіграє велику ціннісну роль. Такий ландшафт зазвичай пов'язаний із певною подією в його межах, яка, у свою чергу, визначає його святість і вагомість.

Локальний рівень охоплює сакральний ландшафт, що має місцеве значення й шанується лише невеликою громадою. Прикладом такого ландшафту можуть служити каплиця й цілюще джерело, розташовані в с. Будятич Іваничівського р-ну Волинської обл., які ще з 1637 р. стали відомими своїми лікувальними властивостями.

Ціннісною складовою сакрального ландшафту регіонального рівня є джерело Святої Анни, намолене місце в с. Онишківці Рівненської обл. Воно здавна було відоме цілющими властивостями, отже, сюди приїждять не лише з різних куточків України, а й з Європи.

На нашу думку, яскравим прикладом сакрального ландшафту національного рівня є Майдан Незалежності м. Києва. Сакраальною для сотень тисяч українців та інших громадян України ця територія стала після вагомих історичних подій 2013–2014 рр.

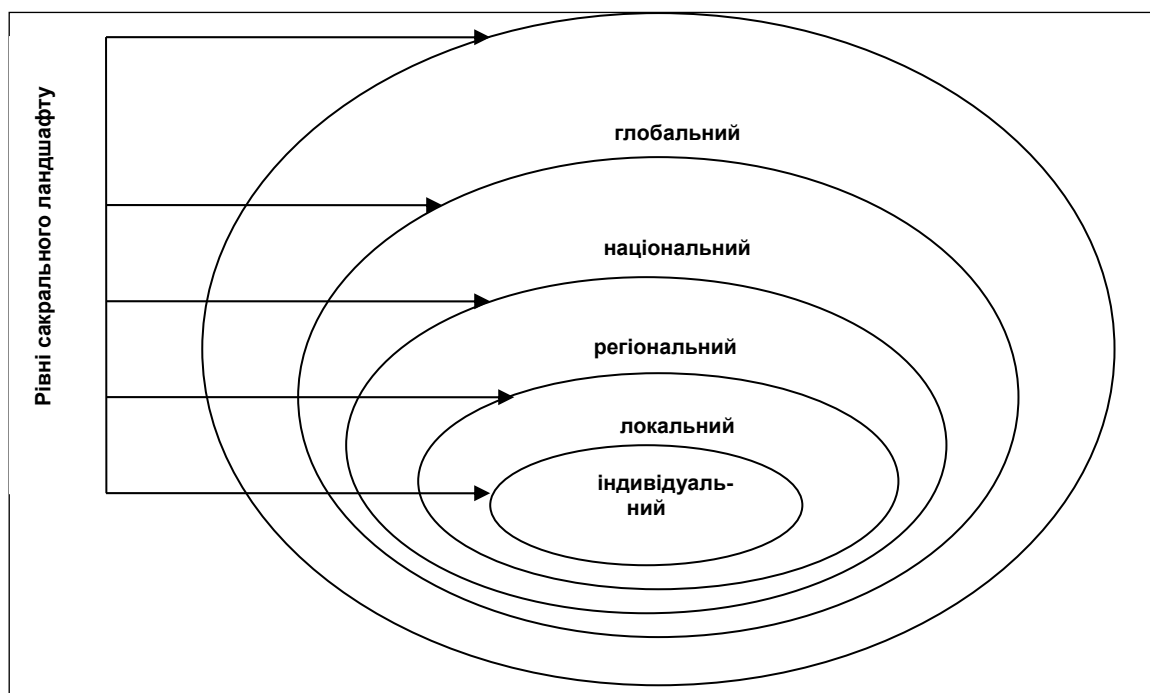


Рис. 1. Просторова ієрархія сакрального ландшафту

Знаменита Стіна плачу в Єрусалимі вважається однією з головних святинь іудаїзму, ціннісним об'єктом паломництва для мільйонів людей і складовою сакрального ландшафту. Щодня сюди приїжджають тисячі туристів і прочан з усього світу. Західна стіна біля Хра-

мової гори в Ізраїлі існує вже більше 2000 років і є вцілілою частиною другого Єрусалимського храму, зруйнованого римлянами в 70 р. н. е. Щодня Стіну плачу відвідують тисячі туристів, а також паломники й місцеві віруючі. Крім молитв, тут склалася традиція залишати

записки у Стіні зі своїми бажаннями, що адресовані Богу. Щороку таких записок налічується більше одного мільйона. Раз на півроку їх збирають і ховають на Елеонській (Оливковій) горі.

Формулюючи концепцію сакрального ландшафту, зупинимось на його функціональному значенні. В. Воловик [2] указував, що "визнані природні урочища, які виконують певні сакральні функції, можуть бути священними тільки для певного етносу або місцевих мешканців; навіть усередині етнічних груп погляди можуть відрізнятись". Етнограф В. Огудін [7] виокремив шість функцій сакральних географічних об'єктів: консолідує, медіаторна, комунікативна, протекторна, лікувальна, природоохоронна. Проведений аналіз ґрунтувався на впливі сакральних географічних об'єктів на місцевих жителів. Крім того, автор зазначав, що об'єкт, якому поклоняються, тобто який має сакральне значення, може відповідати кільком із перерахованих функцій. Такий підхід указує на цілісність взаємозв'язків у складній системі "людина – ландшафт". Однак у контексті вивчення сакрального ландшафту людина, а також її діяльність, є одним зі складників такого ландшафту, формуючи одну цілісну систему.

Варто зазначити, що на сучасному етапі розвитку ландшафтознавства як у теоретичному, так і в практичному аспектах класифікація функцій ландшафтів розроблена слабо. Це зумовлено тим, що ландшафти в житті соціуму мають різне призначення, тому класифікувати їх функції можна з використанням різних підходів. В. Преображенський [14] виокремлює два підходи класифікації функцій ландшафту:

– ландшафти розглядаються як об'єкти й чинники, що впливають на людську діяльність і визначаються як середовище людини, умова її діяльності;

– ландшафти, що залучені до людської діяльності, служать при плануванні, проектуванні.

Таким чином, у класифікації В. Преображенського увага приділена ресурсним і "середовищним" функціям. Крім того, він виокремив функцію "бути умовою діяльності".

Схема типів функцій ландшафтів представлена Ван Дер Марельом. Він виділив функції постачання, регулювання, несучі, інформаційні [15].

Провідне призначення ландшафту має середовищепроформувальний характер. Функції, що забезпечують цю роль, умовно можна згрупувати в такі класи: політична, соціальна, економічна, екологічна (табл. 1).

Таблиця 1. Функції сакрального ландшафту

| Клас функцій | Підклас функцій |
|--------------|---|
| політична | духовна, патріотична, іміджева, консолідує |
| соціальна | релігійна, пізнавальна, наукова, лікувально-оздоровча, виховна, естетична, інформаційна, культурна, рекреаційна |
| економічна | інфраструктурна, фінансова |
| екологічна | природоохоронна, правова |

Клас політичних функцій сакрального ландшафту. Політика, тобто профанне і сакральне, є діаметрально протилежними категоріями, однак можуть бути одночасно присутні в житті кожної людини. На думку німецького географа Д. Денеке [22], "ідеології, які можуть визначати планування ландшафту й сам ландшафт, можуть бути поділені на чотири категорії – політичні, соціальні, релігійні та ідеології, пов'язані з концепцією світоустрою". Політична функція сакрального ландшафту полягає у формуванні певних політичних ідеалів і символів. При цьому відбувається розробка й упровадження територіальних планів організації ландшафту, які відповідають певному політичному режиму – реалізації політичних функцій. Процес глобалізації, що стирає межі культур, залишає для сакрального ландшафту функцію стійкої структури, яка може забезпечити єдність суспільства, протистояти руйнуванню його духовних основ. Наявність у нації або іншої спільноти людей певного сакрального ландшафту безперечно зумовлює його консолідує роль. Подекуди ландшафт може бути сакральним для низки етносів, тому для території (країни), на якій розташований, він має іміджеве значення, а для людей, які там проживають, – патріотичне.

Клас соціальних функцій сакрального ландшафту має достатньо широкий спектр підкласів. Зміст таких функцій сакрального ландшафту полягає в задоволенні потреб суспільства й окремих людей. Від функції, яку виконує ландшафт, суттєво залежать його структурні особливості та динамічні тенденції. Оскільки термін "сакральний ландшафт" часто вживають як синонім релігійного, то він виконує релігійні запити суспільства. У релігійному житті люди ототожнюють із сакральними певні об'єкти культу, людей (жертв), простір (храм, святилище), події (Воскресіння, Різдво). Безперечно, будь-який сакральний ландшафт цікавий як з наукового, так і з пізнавального погляду.

Відомо, що відвідування сакрального об'єкта може позитивно впливати на здоров'я людини. Цілющі властивості приписуються іконі, печері, водному джерелу, каменю тощо. Важливою складовою такого ландшафту може бути міф про цілющість і святість того чи іншого об'єкта.

Естетичні взаємовідносини є однією з важливих складових макросистеми "суспільство – природа". Сучасна естетика широко інтегрує з поняттям "цінність". Людина завжди відчуває потребу в красі. Наразі виникає необхідність формування ставлення до ландшафту як до естетичної цінності. Однак у естетиці при вивченні цінності того чи іншого об'єкта, території виникає проблема щодо об'єктивності чи суб'єктивності самої цінності. Як указує Ж. Бучко, естетичне почуття, що виникає в ситуаційному зв'язку "людина – природа", багате позитивними емоціями, не потребує спеціальної інтелектуальної підготовки, хоча базується на достатньо високому рівні духовної культури.

Оскільки рекреація трактується як відпочинок, пов'язаний із використанням вільного часу, спрямований на відновлення психічних, фізичних і духовних сил людини, то сакральний ландшафт може служити об'єктом такого відпочинку й забезпечити виконання рекреаційних потреб.

Сакральний ландшафт, а також його складові, є носієм інформації. Інформація не тільки наявна на кожному відтинку функціонування територіальних систем, вона бере в ньому найактивнішу участь.

Інформативність ландшафту сприймають як кількість інформації (сенсорної, регіональної), яку одержує людина, що перебуває в тому чи іншому природному територіальному утворенні [12]. Водночас В. Петлін [13] зазначає, що це визначення інформативності ландшафту неповне, оскільки такий антропоцентричний підхід відкидає можливість територіальних систем бути інформативними поза присутністю людини. Під інформатив-

ністю ландшафтних систем автор розуміє кількість інформації в зіставленні з кількістю інформації її функціонального оточення. Сакральний ландшафт служить стійким носієм історичної пам'яті окремого етносу, забезпечує збереження й передавання з покоління в покоління великого масиву традиційних знань.

Сакральний ландшафт забезпечує не лише збереження культури певного регіону, а й розвиток і збагачення окремої особистості. Багатозначність і висока змістовність такого ландшафту нейтралізує поверховість засвоєння інформації, виховує та сприяє духовному становленню особистості.

Клас економічних функцій сакрального ландшафту визначає його ресурсну складову, що належить певному суспільному потенціалу. Такі функції характеризуються економічною ефективністю й соціальною вигодою від використання ландшафту й пов'язані не тільки з його кількісними, якісними, а й вартісними характеристиками, що оцінюються як національне багатство. Прагнення людини відвідати сакральний ландшафт зумовлює формування навколо нього інфраструктури, зокрема закладів розміщення, харчування, транспортної мережі тощо.

Клас екологічних функцій сакрального ландшафту. Використання сакрального ландшафту як ресурсної системи вимагає виконання й охоронних функцій. Одночасно виникає необхідність постійного моніторингу таких систем, визначення науково-обґрунтованих граничних навантажень, проведення заходів щодо оптимізації, що попередить їх деградацію. Оскільки сакральний ландшафт, як ми вже зазначали, є цінністю, святістю для певної групи людей, то доцільно будувати заповідні комплекси, охороняти його на регіональному, державному та міжнародному рівнях, створюючи відповідну нормативно-правову базу.

Усі виокремлені нами функції мають теоретичне значення, оскільки на практиці між ними існують тісні взаємозв'язки, тобто вони інтегрують і взаємодоповнюють одна одну.

Висновки

1. Поняття "сакральний" надає людям, діям, території та іншим об'єктам такої властивості, яка робить їх винятковою цінністю, надає їм значущості й на цій підставі вимагає виняткового ставлення.

2. Аналіз сучасних підходів щодо визначення змісту поняття "сакральний ландшафт" дозволив трактувати його як природну, природно-антропогенну, антропогенну систему, пов'язану з певними життєвими символами, міфами, вагомими подіями, релігійними почуттями, що має надзвичайно ціннісне значення для людини або групи людей і потребує особливого вшанування й охорони.

3. Результати дослідження засвідчують, що сакральний ландшафт має просторово-ієрархічну будову, де можна виокремити індивідуальний, локальний регіональний, національний, глобальний рівні.

4. Провідне призначення сакрального ландшафту має середовищезформувальний характер. Функції, що забезпечують цю роль, умовно можна згрупувати в такі класи: політична, соціальна, економічна, екологічна.

Список використаних джерел:

1. Бучко Ж. І. Естетичні якості ландшафтів у контексті використання та збереження гуманістичного ресурсного потенціалу регіону : автореф. дис. ... канд. геогр. наук / Ж. І. Бучко. – Чернівці, 2002.
2. Воловик В. М. Етнокультурні ландшафти: регіональні структури і природокористування : монографія / В. М. Воловик. – Вінниця, 2013.
3. Гродзинський М. Д. Пізнання ландшафту: місце і простір : монографія. Т. 2 / М. Д. Гродзинський. – К., 2005.
4. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство : навч. посіб. Ч. І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Денисик. – Вінниця, 2012.

5. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство : навч. посіб. Ч. II. Регіональне антропогенне ландшафтознавство / Г. І. Денисик. – Вінниця, 2015.
6. Элиаде М. Священное и мирское / М. Элиаде ; пер. с фр., предисл. и коммент. Н. К. Гарбовского. – М., 1994.
7. Энциклопедия сакральной географии / сост. Д. В. Громов. – Екатеринбург, 2005.
8. Кулешова М. Е. Управление культурными ландшафтами и иными объектами историко-культурного наследия в национальных парках / М. Е. Кулешова. – М., 2002.
9. Ларіонова В. Тематизація феному сакрального гуманітарною думкою XIX–XX століть / В. Ларіонова // *Наук. вісн. Чернівець. ун-ту. Філософія.* – 2011. – Вип. 563-564.
10. Лидов А. М. Иеротопия. Создание сакральных пространств как вид творчества и предмет исторического исследования / А. М. Лидов // *Иеротопия. Создание сакральных пространств в Византии и Древней Руси* / ред.-сост. А. М. Лидов. – М., 2006.
11. Мосс М. Общества. Обмен. Личность / М. Мосс // *Труды по социальной антропологии.* – М., 2011.
12. Мусієнко М. М. Екологія. Охорона природи : словник-довідник / М. М. Мусієнко, В. В. Серебряков, О. В. Брайон. – К., 2002.
13. Петлін В. М. Інформація в організованості природних територіальних систем : монографія / В. М. Петлін. – К., 2017.
14. Преображенский В. С. Ландшафты в науке и практике / В. С. Преображенский. – М., 1980.
15. Преображенский В. С. Основы ландшафтного анализа / В. С. Преображенский. – М., 1988.
16. Романчук С. П. Сакральные ландшафты / С. П. Романчук // *Гуманитар. еколог. журн.* – 2002. – Т. 4. – Вип. 1.
17. Сакральное / под ред. В. С. Стёпина // *Новая философская энциклопедия.* В 4 т. – М., 2001.
18. Словник української мови. В 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К., 1970–1980. – Т. 9.
19. Смульський Є. До питання про амбівалентність сакрального (за матеріалами праць Р. Каюа, Р. Отто, М. Еліаде) / Є. Смульський // *Наук. записки. Філософія та релігієзнавство.* – К., 2010. – Т. 102.
20. Труссон П. Сакральное и миф [Електронний ресурс] / П. Труссон. – Режим доступу : <http://nationalism.org/vvv/trusson-sacral-and-myth.htm>.
21. Carlson A. The spiritual American homeland. – Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1992.
22. Denecke D. Ideology in the planned order upon the land: The example of Germany, in *Ideology and Landscape in Historical Perspective* Eds Baker, A R H, Biger, G. – Cambridge University Press, Cambridge. – 1992.
23. Tuan Y-Fu. Humanistic geography // *Annals of the Assoc. of Amer. Geographers.* – 1976. – Vol. 66, N 3.

References:

1. Buchko Zh. I. Estetychni yakosti landshaftiv u konteksti vykorystannya ta zberezhennya humanistychnoho resursnoho potentsialu rehionu) : Avtoref. dys. ... kand. heohr. nauk. – Chernivtsi, 2002.
2. Volovyk V. M. Etnokul'turni landshafty: rehional'ni struktury i pryrodokorystuvannya : Monohrafiya. – Vinnytsya, 2013.
3. Hrodzyns'kyy M. D. Piznannya landshaftu: mistse i prostir : Monohrafiya. – T. 2. – Kyiv, 2005.
4. Denysyk H. I. Antropohenne landshaftoznavstvo : navchal'nyy posibnyk. Chastyina I. Hlobal'ne antropohenne landshaftoznavstvo. Vinnytsya, 2012.
5. Denysyk H. I. Antropohenne landshaftoznavstvo : navchal'nyy posibnyk. Chastyina II. Rehional'ne antropohenne landshaftoznavstvo. – Vinnytsya, 2015.
6. Eliade M. Svyaschennoe i mirskoe / [per. s fr., predisl. i komment. N. K. Garbovskogo]. M., 1994.
7. Entsiklopediya sakralnoy geografii / sost. D. V. Gromov. – Ekaterinburg, 2005.
8. Kuleshova M. E. Upravlenie kulturnymi landshaftami i inymi obyektami istoriko-kulturnogo naslediya v natsionalnykh parkakh. – M., 2002.
9. Larionova V. Tematyatsiya fenomu sakral'noho humanitarnoyu dumkoyu KhKh–KhKh stolit' // *Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu. Filosofiya.* – 2011. – Vyp. 563-564.
10. Lidov A. M. Ierotopiya. Sozdanie sakralnykh prostranstv kak vid tvorchestva i predmet istoricheskogo issledovaniya // *Ierotopiya. Sozdanie sakralnykh prostranstv v Vizantii i Drevney Rusi* / red.-sost. A.M. Lidov. M., 2006.
11. Moss M. Obschestva. Obmen. Lichnost // *Tруды по sotsialnoy antropologii.* – M., 2011.
12. Musiyenko M. M., Serebryakov V. V., Brayon O. V. Ekolohiya. Okhorona pryrody: Slovnyk-dovidnyk. – K., 2002.
13. Petlin V. M. Informatsiya v orhanizovanosti pryrodnykh terytorial'nykh system [Tekst] : monohrafiya. – K., 2017.
14. Preobrajenskiy V. S. Landshafty v nauke i praktike. – M., 1980.
15. Preobrajenskiy V. S. Osnovy landshaftnogo analiza. – M., 1988.
16. Romanchuk S. P. Sakralnye landshafty // *Gumanitarnyy ekologicheskyy jurnal.* – 2002. T. 4. Vyip. 1.
17. Sakralnoe / Pod redaktsiyey V. S. Stepina // *Novaya filosofskaya entsiklopediya.* V 4 t. – M., 2001.
18. Slovnyk ukraiyins'koyi movy: v 11 t. /za red. I. K. Bilodida. – K., 1970 – 1980. – T. 9.

19. Smul's'kyy Ye. Do pytannya pro ambivalentnist' sakral'noho (za materialamy prats' R. Kayua, R. Otto, M. Eliade) // Naukovi zapysky. Filosofiya ta relihiyevnavstvo. – K., 2010. – T. 102.

20. Trusson P. Sakralnoe i mif / [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://nationalism.org/vvv/trusson-sakral-and-myth.htm>.

21. Carlson A. The spiritual American homeland. – Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1992.

22. Denecke D. Ideology in the planned order upon the land: The example of Germany, in Ideology and Landscape in Historical Perspective Eds Baker, A R H, Biger, G. – Cambridge University Press, Cambridge. – 1992.

23. Tuan Y-Fu. Humanistic geography // Annals of the Assoc. of Amer. Geographers. – 1976. – Vol. 66, N 3.

Надійшла до редколегії 01.05.18

Е. Мищенко, канд. геогр. наук, доц.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, Украина

САКРАЛЬНЫЙ ЛАНДШАФТ: СОДЕРЖАНИЕ И ФУНКЦИИ

Обосновано отличие понятий "сакральный" и "религиозный". Сформулировано определение сакрального ландшафта как природной, природно-антропогенной, антропогенной системы, которая связана с определенными жизненными символами, мифами, весомыми событиями, религиозными чувствами, имеет чрезвычайно ценностное значение для человека или группы людей и требует особого почтения и охраны. Подано пространственно-иерархическое строение сакрального ландшафта, где можно выделить индивидуальный, локальный региональный, национальный, глобальный уровни, разработана классификация его функций, которые имеют средоформирующую роль. Охарактеризованы политическая, социальная, экономическая, экологическая функции сакрального ландшафта.

Ключевые слова: сакральный, религиозный, сакральный ландшафт, пространственная иерархия сакрального ландшафта, классификация функций сакрального ландшафта.

Mischenko O., PhD Geography, Associate Professor

Lesa Ukraine Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

SACRAL LANDSCAPE: CONTENTS AND FUNCTIONS

The relevance of the research of scientific approaches to the content of the notion of sacred landscape, its structure and functions are substantiated. The article considers the sacral landscape as a holistic, stable system characterized by spatial and temporal organization, which ensures the process of uniting the nation, preserves authentic culture, opposes the destruction of spiritual foundations, has a great social, economic and political significance. We established interdisciplinary nature of the investigation, which covers a wide range of issues related to various scientific disciplines: geography, social theory, culture, philosophical anthropology.

The analysis of scientific publications concerning the interpretation of the concept of sacred and its etymology has been studied. The difference between the concepts of sacred and religious is substantiated. The content of the concept of sacredness, which gives people, actions, territory and other objects of such quality that separates them from the ordinary things and places them in the position of exceptional value and significance and on this basis requires an exceptional attitude, is determined.

The modern approaches to the interpretation of the notion of sacral landscape are investigated. It has been established that a large proportion of the sacred space belongs to religious objects. The main instruments of the "sacralization" of the landscape are identified – symbolization, myth and event that gives it an extremely valuable (holy) meaning. The expedience of using the integral approach in the interpretation of the notion of sacral landscape is substantiated. The definition of where the sacred landscape is considered as a natural, natural-anthropogenic, anthropogenic system, which is associated with certain life symbols, myths, significant events, religious feelings, is extremely valuable for a person or group of people and needs a special respect and protection.

The results of the investigation indicate that the sacred landscape can be considered as a system that has a spatial-hierarchical structure, where we can distinguish individual, local, regional, national and global levels. The examples of sacred landscapes of different levels are given.

The analysis of scientific publications about the functions of sacred geographical objects is carried out. It was established that such researches were based on the influence of sacred geographical objects on visitors, which testifies the integrity of interconnections in the complex system "man-landscape".

The leading approaches to classification of landscape functions are investigated. The classification of functions of the sacred landscape is developed, classes and subclasses of such functions are singled out. The political, social, economic and ecological functions of the sacred landscape, that have an environment formative role are characterized. The functions presented in the article have a theoretical value, since in practice there are close interrelationships between them, that is, they integrate and complement each other.

Keywords: sacral, religious, sacred landscape, spatial hierarchy of sacral landscape, classification of functions of sacred landscape.